

Laudáció
Hamar Imre
MTA levelező tagi székfoglalója alkalmából

Hamar Imre személyében két nagy tudományág képviselőjét kell bemutatnunk, ugyanis a magyar sinológiának és a buddhizmus kutatásának egyaránt szakértője ő. De mielőtt méltatásába belevágnánk, pár szót ejtsünk eddigi életútjáról és pályafutásáról.

Hamar Imre 1967-ben született, 1992-ben szerezte meg az ELTE-n kínai és tibeti szakból diplomáját. Ezután Pekingben majd Taibei-ben folytatta tanulmányait, majd pedig Japánban tanult. 1993 óta oktat az ELTE-n, 2002 óta tanszékvezető, 2008 óta egyetemi tanárként. 2015-ben védte meg akadémiai nagydoktori értekezését. 2025. június 30-ig az ELTE nemzetközi kapcsolatokért felelős rektorhelyettese, korábban két cikluson át az MTA Orientalisztikai Tudományos Bizottságának elnöke volt.

Számos magyar és nemzetközi kutatási program indítója és vezetője, 2017-től 2022-ig vezette az MTA–ELTE–SZTE Selyemút Kutatócsoportját. Az ELTE tanszékvezető egyetemi tanára, ahol jelentős sinológiai iskolát hozott létre, tanítványai több egyetemen és külföldön szép eredménnyel működnek, ketten már tanszéket vezetnek. Mint az ELTE Konfuciusz Intézet igazgatója sokat tett a kínai nyelv és kultúra magyarországi megismertetése érdekében. Főszerkesztője a Kínai-magyar (2017) és a Magyar-kínai szótáraknak (2024), és a Magyar Tripitaka sorozatnak (2022-), amely a legfontosabb buddhista művek fordítását tartalmazza. Ezen művekkel jelentősen hozzájárult a kínai kultúra fogalmainak megértéséhez és szakszavainak magyar fordításához.

A magyar sinológiának van egy érdekes és hosszú előtörténete, amelyről itt nincs érkezésem beszámolni, bár kétségtől érdekes lehetne mindazokról szót ejteni, akik magyarként vagy magyar származásuként, tudósként, papként, utazóként a régmúltban közvetítették Kína ismeretét a Nyugat számára.

Formálisan a sinológiát, főleg mint oktatási tárgyat, Pröhle Vilmos (1871–1946) vezette be a budapesti egyetemen. Alapvetően turkológusnak indult, mint oly sokan a magyar orientalisták közül, s turkológiai munkái között ma is van, ami bizonyos értékkel bír. Széleskörű nyelvtudása, mondhatnánk poliglott volta, vezette el a kínai és japán nyelv és kultúra felé, azonban mai megítélésünk szerint e területeken Pröhle nem fejtett ki igazi tudományos tevékenységet. Keleti nyelvekben való jártassága, tanszékalapító és oktatási tevékenysége mégis feltétlenül említést érdemel.

A magyar tudományos sinológia igazi megalapítója Ligeti Lajos volt, aki a sinológiát Párizsban, a Sorbonne-on a korabeli nemzetközi sinológia vezető tudósaitól Paul Pelliot-tól és Marcel Granet-től tanulta. Ligeti egy filológiai, nyelvtörténeti, forráskritikai központú sinológiát vezetett be, máig tartó hatással. Ligeti 1946-ban lett levelező, 1949-ben rendes tagja az Akadémiának, 1950-től az MTA alelnöke, a magyar orientalisztika számos intézményének alapítója, generációk tanára.

Számos sinológus tanítványa közül egyik legjelesebb Csongor Barnabás volt, az akadémiai tagságban azonban sinológusként Tőkei Ferenc követte. Tőkei Ferenc (1930-2000) 1985-ben lett levelező, 1990-ben rendes tag. Tőkei 2000-ben bekövetkezett halála óta, tehát 25 éve nem volt sinológus tagja akadémiánknak.

Ilyen tudománytörténeti előzmények után jelent meg Hamar Imre, és nyitott egy teljesen új lapot a magyar orientalisztika és ezen belül a magyar sinológia történetében. Kutatásainak középpontjában a kínai buddhizmus története, eredetének nyelvi, filológiai, vallástörténeti vizsgálata áll. A buddhizmus kutatásának is jelentős hagyományai vannak a magyar tudományban, elegendő ha itt Körösi Csoma Sándor nevét említjük, aki szoros kapcsolatban a tibetisztika megalapításával, az északi buddhizmus fő ágának a lamaizmusnak kutatási alapjait

is megteremtette. Kőrösi Csomát mind a tibetisztika, mind a buddhizmus kutatásában számos magyar tudós követte. Nem véletlen, hogy Hamar Imre a sinológia mellett tibetisztikát is tanult.

A sinológia egyik központi kérdése, hogy hogyan került a buddhizmus Kínába, hogyan változott ott, és milyen kölcsönhatásba került a kínai kultúra ősi irányzataival, többek között a konfucianizmussal és a taoizmussal. Hamar Imre részlettanulmányai és összefoglaló munkái ennek a folyamatnak elemzésével foglalkoznak.

A buddhizmus *mahájána* ágába tartozó egyik legfontosabb vallási szövege, az *Avatamszaka* 'Virágfüzér' szútra. Ez a mű a végtelen világ belső véges összefüggéseinek buddhista magyarázatát tartalmazza. Hamar Imre ennek a szútrának a keletkezéséről és elterjedéséről írt tanulmányai szereztek számára nemzetközi elismerést.

Korábban is ismert volt az a tény, hogy *Avatamszaka-szútra* jóval népszerűbb Kínában, mint Kínán kívül. Ezzel kapcsolatban az is elfogadott tény, hogy e szútra végső változatát valahol Belső-Ázsiában állították össze. Ezen túllépve azonban Hamar Imre konkrét helyhez tudta kötni a szútra keletkezését. Ez a hely a transzeurázsiai Selyemút Takla-Makán sivatag délnyugati részén elhelyezkedő Khotan oázisvárosa, illetve a köréje szerveződő Khotani királyság.

Khotan az időszámításunk utáni első évezredben más vonatkozásokban is meghatározó szerepet játszott a nyugati és keleti gazdasági és kulturális kapcsolatokban. Az itt beszélt nyelv a *szaka*, az iráni nyelvek keleti csoportjához tartozott.

Hamar Imre arra is rámutatott, hogy Kína egyetlen női császára, Wu Zetian (uralk. 690–715) fontos szerepet játszott az *Avatamszaka-szútra* meglepően széles kínai elterjedésében, ő támogatta, hogy ennek szanszkrit kéziratát Khotanból a kínai udvarba hozzák, hogy azután 695 és 699 között ugyanő és kínai segítői lefordítsák kínai nyelvre. Jellemző, hogy ehhez a fordításhoz maga a császárnő írta az előszót.

Az északi buddhizmusban a végső bölcsességet képviselő Mandzsusrí bódhiszattva központi szerepet játszott. A sajátos khotani buddhizmus vizsgálata alapján Hamar Imrének sikerült kimutatnia, hogy Khotan kiemelten fontos volt a Mandzsusrí-kultusz keleti elterjedésében.

Mandzsusrí távol-keleti kultusza és ábrázolása tehát khotani gyökerekre vezethető vissza, ezt több forrásból is tudjuk, ezek egyike a tibeti nyelven íródott Khotan próféciája (*Li yul lung bstan pa*), amelyben Mandzsusrít Khotan védelmével, a khotani írással és a királyok tevékenységével kapcsolják össze.

Hamar Imre legújabb tanulmányában az ősi kínai konfucianizmus és a buddhizmus viszonyát vizsgálja. A magas presztízsű és idézettségű folyóiratban a *Religions* 15. kötetében (2024, 400-415) megjelent cikke a *Huayan* buddhista iskola negyedik patriarchájának Chengguannak (738-839) szövegmagyarázó tevékenységét elemzi. Bemutatja, hogy a buddhista szövegek magyarázatához hogyan használja fel a konfuciánus hagyományt, s ezzel a kínai vallástörténet egy sokat vitatott kérdését helyezi új megvilágításba.

Hamar Imre megválasztásával a Magyar Tudományos Akadémia nemcsak a Ligeti Lajos nyomán kiépült magyar sinológia, hanem egy jelentős tudományág, a buddhizmus kutatásának nemzetközileg elismert, kiemelkedő magyar képviselőjét fogadja soraiba.